

Klimaattop Gelders Rivierengebied

Verslag 13 december 2024 | Theaterkerk Bemmels

Beeld: door AI gegenereerd

Klimaatop Gelders Rivierengebied druk bezocht

Een toekomstbestendig Gelders Rivierengebied: hoe ziet dat eruit? Dat was de hoofdvraag tijdens de Klimaatop die op 13 december 2024 plaatsvond in Bemmel. De bijeenkomst was een initiatief van de DPRA-werkregio's Klimaat Actief Rivierenland en het Rijk van Maas en Waal, in nauwe samenwerking met Wageningen University & Research (WUR), de Regio Rivierenland en de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Ruim 170 deelnemers kwamen naar de Theaterkerk voor een afwisselend programma.

Nooit klaar

"Werken aan de rivier is nooit klaar." Dat zei burgemeester Nelly Kalfs van Lingewaard in haar openingswoord. "Door de moeilijk voorspelbare rivierdynamiek zullen we altijd met het water samenwerken." Ook zijn er veel claims op de beschikbare ruimte, voor onder meer wonen, recreatie en energie. "Er is al veel gebeurd ter voorbereiding van deze Klimaatop, samen met veel partijen is honderd jaar vooruit gekeken, het heden en verleden zijn onderzocht en er is ervaring opgedaan in de uitvoering. Vandaag presenteren we de resultaten en gaan vanaf hier gaan we op weg naar die toekomst." De burgemeester wenste alle deelnemers veel inspiratie en een open vizier, "zodat er begrip ontstaat voor wat wel en niet mogelijk is."

2120 Visie Gelders Rivierengebied

Onder leiding van dagvoorzitter Carleen Mesters gaven diverse sprekers uitleg over projecten waarbij zij betrokken zijn. De aftrap was voor Onno Roosenschoon van Wageningen University & Research (WUR). Hij vertelde over de **2120 Visie Gelders Rivierengebied**. Dit is een uitwerking van de in 2020 verschenen visie NL2120, waarbij de WUR eveneens betrokken was. Voor het maken van de Visie 2120 Gelders Rivierengebied heeft de WUR vier jaar samengewerkt met de provincie Gelderland en Waterschap Rivierenland. De visie kwam tot stand via onder meer workshops met verschillende thema's zoals bodem, rivieren, landbouw, natuur, leefbaarheid en vervoer. Bedrijven, onderzoekers, bewoners en overheden deden hieraan mee.

Alle functies verweven

Onno schetste het Gelderse Rivierengebied in 2120 als een landschap waarin alle functies zijn verweven. Het rivierwater is schoon, bijna op drinkwaterniveau. In de zomer kan er heerlijk gespeeld worden in de natuur rondom woongebieden, in de winter is er ruimte voor extra water binnen de dijken. Er zijn verlaagde zomerdijken, geulen, groene rivieren en

waterparkeerplaatsen. De bewoners van het gebied zijn er 2120 aan gewend om met de dynamiek van het water te leven. Landbouw is verweven in het waterlandschap door robuuste rassen, natte teelten of juist mediterrane soorten te verbouwen. Wonen gebeurt op de hoge stuwwallen en vervoer gebeurt elektrisch, hoog boven het landschap.

Geen blauwdruk

Volgens Onno is de visie "geen blauwdruk maar een basis om met elkaar in gesprek te gaan en te kijken hoe het beeld gaat leven." Hij hield de aanwezigen voor dat het belangrijk is om steeds drie vragen te stellen: wat gaan we doen, hoe en wanneer? En daarbij rekening te houden met de veranderende omstandigheden. Want het klimaat verandert steeds sneller, de temperaturen stijgen en 's nachts koelt het minder af. Als de zeespiegel fors stijgt, kan verzilting doordringen tot het rivierengebied. De toenemende kans op extremen maakt het noodzakelijk om altijd verder te kijken dan de grenzen van het onderzoeksgebied. Bij rivieren is bovendien kennis van het bovenstroomse gebied noodzakelijk. "Vervolgens is het zaak om met elkaar te definiëren welke toekomst we voor ogen hebben", zei hij. En dan niet als een gedefinieerde punt op de horizon maar als een vlek waarin ruimte is om bij te sturen. Hij benoemde het voordeel van ver vooruitkijken: "Dat geeft ruimte om samen plannen te maken en minder last te hebben van het *not in my backyard*-principe."

Een raamwerk om mee aan de slag te gaan

Landschapsarchitect Femke Visser van Feddes/Olthof gaf een presentatie over het Raamwerk Groenblauwe Dooradering voor FruitDelta Rivierenland. Volgens Femke is het landschap uniek door de verscheidenheid op korte afstanden. Die afwisseling maakt het gebied geliefd bij veel bijzondere dieren en planten, zo stelde zij. "Daarnaast heeft het gebied een enorm vruchtbare bodem. Een mooie uitgangspositie dus, die we willen behouden en versterken."

De huidige landschapsstructuren in de FruitDelta Rivierenland lopen voornamelijk van oost naar west. De verbindingen daartussen ontbreken en de druk op het bebouwde gebied is enorm. Het Raamwerk voegt nieuwe structuren toe, die zijn opgebouwd uit vier bouwstenen: dynamische rivieren; waterrijke wettingen; robuuste noord-zuidverbindingen en groenblauwe kernrandzones: gebieden die de overgang vormen van stedelijk naar landelijk gebied.

Om het Raamwerk verder uit te werken is geld en grond nodig. Hierover moeten verschillende partijen met elkaar in gesprek: de agrarische sector, de overheid en het bedrijfsleven. Femke deed een oproep aan de deelnemers van de Klimaatop: "Ga op zoek naar wat er wél kan, kijk naar de mogelijkheden van het gebied."

Raamwerk voor metropoolregio

Ook voor de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (GMR) is een visie 2120 en een Groenblauw Raamwerk opgesteld. Mathieu Schouten van de GMR liet zien hoe de metropoolregio hiermee aan de slag is gegaan. "We bouwen geen woningen maar een samenleving", zei hij. "Daarvoor moeten we groen de stad in halen."

De visie is gecombineerd met andere opgaven zoals wonen, mobiliteit en energie. Het Groenblauw Raamwerk is de basis voor omvangrijke ontwikkelingen zoals de bouw van 60.000 woningen. Die woningen moeten vooral in bestaand bebouwd gebied komen. Door ook water en groen mee te nemen in de plannen, ontstaat een betere verbinding tussen stad en buitengebied. Andere elementen van het raamwerk zijn het versterken van fietsverbindingen en het terugdringen van autogebruik.

Arnhem en Nijmegen zijn ambitieus aan de slag gegaan met groene projecten. De visie 2120 helpt hen bij het houden van de focus op compacte steden, landbouw op vruchtbare gronden en het vernatten van laaggelegen gronden.

Van toekomst naar actie nu

Dagvoorzitter Carleen Mesters nodigde vier bestuurders uit op het podium: Jur Marringa, voorzitter van de werkregio Klimaat Actief Rivierenland en wethouder in Tiel, Cilia Daemen

vervangend voorzitter van de werkregio Rijk van Maas en Waal en wethouder in Nijmegen, Michiel Alexander de Raaf van FruitDelta Rivierenland en Nelly Kalfs van de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. De bestuurders toonden zich optimistisch over de stappen in de richting van de 2120 visie. "We gaan de goede kant op", zei een van hen. Tegelijkertijd waren ze kritisch: "Het mag wat ambitieuzer en sneller", benadrukte een ander.

Volgens de bestuurders is het positief dat veel partijen met elkaar in gesprek zijn over klimaatadaptatie; er zijn veel goede voorbeelden. Toch gaat het gesprek nog te weinig over de vraag welke acties nú nodig zijn om ervoor te zorgen dat het toekomstbeeld uit de visie werkelijkheid kan worden. Ook zitten regels in de weg en is de politieke realiteit weerbarstig.

Om die weerbarstigheid enigszins in goede banen te leiden, is goede bestuurlijke samenwerking belangrijk. Daarnaast is een gezamenlijke taal onmisbaar, evenals begrip voor elkaar. Iedereen zal zich in de problematiek moeten herkennen om in beweging te komen, zo concludeerden de bestuurders.

2120 Visie Gelders Rivierengebied overhandigd

Onno Roosenschoon (WUR) van NL2120 overhandigde de visie aan de vier bestuurders en benadrukte dat alle visies van NL2120 en de groenblauwe raamwerken met elkaar samenhangen. De bestuurders ontvingen ook een brochure over het water- en bodemsysteem. Alle informatie is ook te vinden in [de klimaatatlas](#) van het Waterschap Rivierenland.

Bestuurders ondertekenen intentieverklaring

Aan het einde van het plenaire deel van de Klimaatop ondertekenden 21 bestuurders de intentieverklaring Groenblauw Raamwerk Rivierenland. Michiel Alexander de Raaf van FruitDelta Rivierenland benadrukte: "Wij zijn het blauwe hart van Nederland, al eeuwenlang. Daar mogen we ons meer van bewust zijn. Die kwaliteit willen we behouden en versterken, in samenhang met natuur, landbouw, tuinbouw, recreatie en wonen. De intentieverklaring toont het *commitment* om kansen te benutten. Ik ben trots op de positieve houding van alle partners die hieraan mee willen doen, ieder in z'n eigen tempo."

Gedeputeerde Ans Mol benadrukte dat het belangrijk is om de verschillende doelen in de provincie Gelderland in samenhang te realiseren. "Door alle partijen erbij te betrekken en samen de schouders eronder te zetten, kunnen we slim omgaan met de kosten voor al deze mooie plannen."

Workshops in twee rondes

Groen en klimaatadaptief bouwen in de praktijk

door Nancy de Vries (provincie Gelderland) en Barbara Bekhof (TAUW)

Wonen in groene dorpen en steden, waar je droge voeten houdt bij hevige neerslag, waar genoeg koele plekken zijn én waar groene ruimte is om te spelen en elkaar te ontmoeten: dát bereik je met groen en klimaatadaptief bouwen. In het Kader voor Leefbare Verstedelijking Gelderland zijn deze onderwerpen bij elkaar gebracht met heldere doelen en standaarden.

In de praktijk duurt het proces van planvorming tot realisatie vaak lang. Met als gevolg dat normen voor bijvoorbeeld klimaatbestendigheid tijdens het planproces verouderen, terwijl het ontwerp voor de woningen met een levensduur van minimaal 100 jaar niet meeverandert.

In deze workshop verkenden de deelnemers in kleine groepen hoe het Kader voor Leefbare Verstedelijking Gelderland in de praktijk werkt. Ze verplaatsten zich in de rol van het waterschap, een gemeentelijk projectleider, een beleidsadviseur of de projectontwikkelaar. Tijdens dit rollenspel leerden ze hoe je de thema's onderdeel maakt van gebiedsontwikkeling, zetten ze zich in voor het belang van hun organisatie en ondervonden waar men tegenaan loopt bij het onderhandelen over plannen.

Water en Bodem Sturend

door Martijn Boss (Waterschap Rivierenland) en Heike Shuval (provincie Gelderland)

Hoe implementeer je het gedachtegoed van 'water en bodem sturend' in jouw organisatie? Er zijn uitdagingen op het gebied van bewustwording, draagvlak en goede informatie. Het vraagt ook om gedegen kennis over het gebied, en een duidelijke toekomstvisie.

In deze workshop werden zes thema's toegelicht met voorbeelden. Deelnemers gingen in gesprek over waar hun organisatie nu staat en wat ze van provincie en waterschap verwachten. Ze deden dit aan de hand van stellingen om in de praktijk samen een volgende stap te kunnen zetten bij het inrichten van een gezonde leefomgeving. Eén van

de conclusies was dat het belangrijk is om een gezamenlijk begrip te hebben van het systeem. Ook concludeerden de deelnemers dat samenwerking nodig is om te schakelen tussen schaalniveaus en om een gezamenlijke ambitie te bepalen.

Klimaat(on)rechtvaardigheid – dilemma's uit de praktijk en de rol van de overheid

door André Rodenburg (Samen Klimaatbestendig)

Klimaatrechtvaardigheid? Wat is (on)eerlijk in onze aanpak voor een klimaatbestendige toekomst? Hoe houden we rekening met de diversiteit van mensen in onze samenleving? In twee rondes kwamen deze onderwerpen aan bod.

In de eerste ronde speelden de deelnemers het klimaatdilemmaspel. Met drie of vier tafelgenoten konden ze ervaren hoe hun samengestelde karakter scoorde op de 'ladder van klimaatbestendigheid'. Verschillende dilemma's, kansen en tools bepalen welke uitdagingen er zijn en hoe je voor succes zorgt als het gaat om een klimaatbestendige toekomst. Tijdens het rollenspel werd steeds duidelijker welk effect sociale (on)mogelijkheden hebben voor de betrokkenheid bij klimaatadaptatie.

In de tweede ronde werd in groepen doorgepraat over specifieke praktijkvoorbeelden van klimaat(on) rechtvaardigheid. Wat betekent het hebben of missen van bepaalde privileges voor inwoners als het gaat om een klimaatbestendige toekomst? En hoe verhouden overheden zich tot bepaalde situaties?

De workshops maakten duidelijk dat de beleving van klimaatverandering en de mogelijkheid je daartegen te beschermen voor inwoners verschillend kan zijn. Klimaatverandering is daarmee ook een sociaal vraagstuk. Gerichtte ondersteuning kan daar goed bij aansluiten, door meer hulp te bieden aan mensen die meer last hebben van klimaatverandering, maar minder mogelijkheden om zelf maatregelen te nemen.

Financiering van klimaatadaptieve maatregelen – kansen in beeld

door Anne-Marie Bor (stichting Adaptatie Atelier) en Mireille Grobben (werkregio Rijk van Maas en Waal)

Gemeenten kunnen de kosten voor klimaatadaptatie meenemen in de rioolheffing of deze dekken uit de algemene middelen (en eventueel de onroerendezaakbelasting - OZB). Welke mogelijkheden en ervaringen zijn er? Hoe zorg je ervoor dat organisaties die voordeel hebben van klimaatadaptieve maatregelen ook bijdragen aan de investeringen? Ook als die voordelen over twintig jaar optreden, zoals het voorkomen van schade aan de leefomgeving.

In deze workshop werden de deelnemers bijgepraat over de ontwikkelingen en mogelijkheden van financiering en werden ervaringen verkend. Door met verschillende stakeholders samen te werken en gezamenlijk instrumenten te combineren, kan je concrete maatregelen realiseren en de meeste impact maken.

Potentieel groen in de stad

door Renske Meijers (Dar) en Joep van Belkom (gemeente Nijmegen)

Ontdek de kracht van stadsnatuur. Bermen, boomspiegels, grasstroken en gazons: deze plekken lijken misschien onbeduidende snippertjes, maar samen bieden ze enorme kansen voor een klimaatbestendig en duurzaam leven in de stad.

In deze interactieve workshop doken de deelnemers in de potentie van stedelijk groen en leerden ze hoe onder de handen van *urban rangers* het leven terugkeert op heel kleine stukjes grond. Ze luisterden naar het verhaal van gedreven aanpakkers over ecosysteemherstel en deden mee met een open gesprek over de uitdagingen én kansen van ecologisch beheer. "Als je eenmaal ziet hoeveel die kleine stukjes groen bij elkaar kunnen bijdragen, kun je het daarna niet meer *niet* zien, en zie je overal mogelijkheden in de stad."

Groennormen in de praktijk

door Sander Booms en Michiel Nanninga (gemeente Culemborg)

Culemborg heeft een uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie; vergroening is daarvan een onderdeel. Maar hoe pas je een groennorm toe in de praktijk? Ambtenaren van de gemeente Culemborg

zochten het uit. Ze stelden zich daarbij een aantal vragen. Welke groennormen zijn er? Zijn deze realistisch voor onze gemeente? Wat komt erbij kijken als je een norm hanteert?

Aan de hand van een aantal bekende groennormen probeerden de deelnemers het antwoord op de vraag te geven: wat is een passende groennorm voor de gemeente? De deelnemers herkenden veel vanuit hun eigen organisatie en spraken over waar je tegenaan loopt bij het uitwerken van een groennorm. Een van de conclusies was dat je steviger aan tafel zit tijdens ontwikkelingen in de gemeente als je weet hoe je er als gemeente voorstaat.

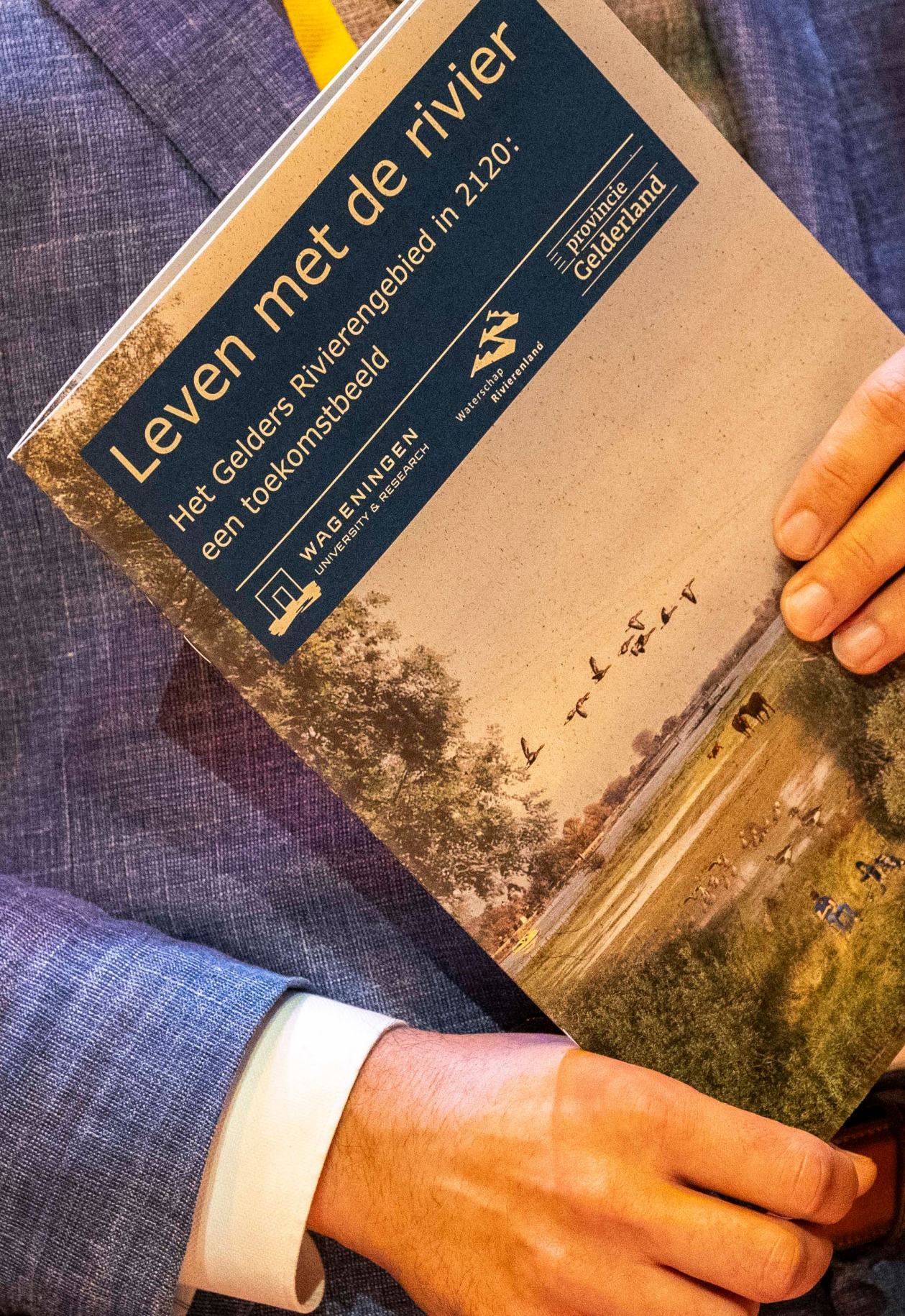
Regionaal onderzoeksproject 'Grondwater en funderingsproblematiek' in 13 gemeenten

door Maarten Kuiper (Aveco de Bondt)

Klimaatverandering heeft invloed op de grondwaterstand. Dit wordt in het rivierengebied versterkt door de rivierwaterstand. Een natte periode zorgt voor een hoge grondwaterstand binnendijks. In droge tijden kan het grondwaterniveau juist erg dalen en leiden tot funderingsschade.

In deze workshop discussieerden de deelnemers over de kwetsbaarheden van het rivierengebied in een veranderend klimaat. Ze kregen informatie over het onderzoek naar grondwater en funderingsproblemen, uitgevoerd voor dertien gemeenten. Daarna gingen ze met elkaar in gesprek over dilemma's. Bijvoorbeeld over hoe de overheid bewoners kan helpen en wie verantwoordelijk is voor grondwater en funderingsproblemen.

Geconcludeerd werd dat funderingsonderzoek belangrijk is om te doen. Het is ook spannend, want het gaat vaak om grote bedragen en de gevolgen kunnen groot zijn voor de eigenaren van woningen en bedrijfspanden. De onderzoekers zullen de uitkomsten delen met de deelnemende gemeenten wanneer het onderzoek klaar is.

Colofon

Opdrachtgevers

Marjolein Reijnierse - *werkregio Klimaat Actief Rivierland*
Mireille Grobben - *werkregio Rijk van Maas en Waal*

Productie

Carleen Mesters - *Stroom en Onderstroom*

Eindredactie en vormgeving

Ria de Wit en Karin Keuning - *Helder en Duidelijk*